

ЛЮДИ БЕЛОРУССКОЙ НАУКИ

Да 100-годдзя з дня нараджэння
члена-карэспандэнта АН Беларусі

АНДРЭЯ РЫГОРАВИЧА МЯДЗВЕДЗЯВА

8 лістапада 1997 г. споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, заслужанага дзеяча навукі БССР, члена-карэспандэнта АН Беларусі, лаўрэата прэміі В.Р.Вільямса, ганаровага члена Геаграфічнага таварыства СССР, доктара сельскагаспадарчых навук, прафесара Андрэя Рыгоравіча Мядзведзява.

А.Р.Мядзведзяў нарадзіўся ў 1897 г. у сям'і беларускага селяніна вёскі Сачылаў Старадубскага уезду Чарнігаўскай губерніі (цяпер Пагорскі раён, Бранская вобласць, РФ). Пасля агульнаадукацыйнай і нізшай сельскагаспадарчай школ ўся яго прафесійная адукацыя звязана з Горкамі Магілёўскай вобласці, дзе ён спачатку скончыў сярэдняе зямельна-агранамічнае вучылішча (1919 г.), а потым – агранамічны факультэт сельскагаспадарчага інстытута. Яшчэ будучы студэнтам II курса інстытута Андрэй Рыгоравіч пачаў працаваць у вучэбнай гаспадарцы і праводзіць заняткі са студэнтамі кафедры глебазнаўства. У студэнцкія гады ён кіруе практыкай студэнтаў, працуе навуковым супрацоўнікам кафедры, а з чацвёртага курса ўжо чытае лекцыі па глебазнаўству студэнтам-землеўпарадкачыкам і меліяратарам. Дыпломная работа стала аб'ектам даследаванняў па тэме: «Мікрарэльеф лёсавых плато і ўздзеянне яго на глыбіню залягання карбанатнага гарызонта». Пад гэтай назвай выйшла і першая буйная навуковая праца А.Р.Мядзведзява ў 1926 г. Фактычна гэта была першая навуковая работа па эрозіі глебаў у Беларусі. Яна не згубіла свайго навуковага значэння да цяперашняга часу. Фарміраванне А.Р.Мядзведзява як вучонага праходзіла пад кіраўніцтвам знакамітага вучонага-глебазнаўцы акадэміка АН БССР Я.М.Афанас'ева.

Пасля заканчэння інстытута ў 1925 г. А.Р.Мядзведзяў як таленавіты навуковец застаецца працаваць на кафедры глебазнаўства асістэнтам. За перыяд з 1925 па 1935 г. ён прайшоў шлях ад асістэнта да дацэнта, в.а. прафесара, загадчыка кафедры глебазнаўства Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі.

У Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі А.Р.Мядзведзяў працаваў 27 гадоў. У гэты час даследаванні Андрэя Рыгоравіча былі накіраваны на вывучэнне глебавага покрыва ўсходняй і паўночнай частак Беларусі. Упершыню ў рэспубліцы ім было праведзена картаграфаванне глебаў асобных раёнаў. Па матэрыялах дас-

ледаванняў, праведзеных з 1925 па 1941 г., ім было надрукавана больш за 20 буйных навуковых прац. Асноўныя сярод іх: «Глебавыя тыпы, механічны склад і фізічныя ўласцівасці па мікрарэльефу ў сувязі з водным рэжымам западзін» (1929 г.), «Глебы заходняй паловы Бабруйсчыны» (1929 г.), «Альбом глебавых карт саўгасаў Курскага аддзялення цукратрэста, 197 карт» (1930 г.), «Матэрыялы да агранамічнай характарыстыкі глебаў БССР» (Манаграфія, сааўтары Я.М.Афанас'еў і Г.У.Пратасеня, 1933 г.), «Глебавы нарыс паўночнай часткі БССР» (Манаграфія, сааўтар М.П.Булгакаў, 1934 г.), «Раяніраванне глебаў БССР» (1940 г.) і інш.

А.Р.Мядзведзяў многа гадоў працаваў у экспедыцыйных даследаваннях. У 1929–1931 гг. гэта былі даследаванні Полацкай і Бабруйскай акруг БССР, у 1932–1938 гг. – буйнамаштабныя глебава-аграхімічныя даследаванні зямель паўночнай часткі Беларусі. Аб'ектам даследаванняў даследаванняў дазволіла А.Р.Мядзведзяву скласці першыя глебавыя карты маштаба 1 : 126 000 і 1 : 500 000. У 1940–1941 гг. па даручэнню Савета Вытворчых сіл СССР А.Р.Мядзведзяў напісаў манаграфію «Глебы Палескай глебавай правінцыі і Віцебска-Пскоўскай акругі». У 1930-я гады А.Р.Мядзведзяў прымаў удзел у даследаванні і картаграфаванні глебаў саўгасаў Курскай вобласці і склаў 197 глебавых карт. Больш за 20 гадоў А.Р.Мядзведзяў усе свае водпускі праводзіў у экспедыцыях.

А.Р.Мядзведзяў быў вельмі кваліфікаваны выкладчык кафедры, ён увесь час удасканальваў свае педагогічнае майстэрства. У вучэбным працэсе ім выкарыстоўваліся навішчыя матэрыялы асабістых даследаванняў. У час вучэбных міжзональных практык са студэнтамі былі адабраны маналіты і абразцы асноўных тыпаў глебаў на ўсёй прасторы ад Мезоні да Ялты. Матэрыялы, атрыманыя ў экспедыцыях і вандроўках, выкарыстоўваліся як каштоўнейшыя вучэбныя матэрыялы для студэнтаў.

За паспяховае педагогічнае і навукова-даследчую працу А.Р.Мядзведзяў у 1941 г. быў зацверджаны удзельнікам Усесаюзнай сельскагаспадарчай выставы.

У час Вялікай Айчыннай вайны Андрэй Рыгоравіч удзельнічаў у эвакуацыі архіваў, каштоўнасцяў, бібліятэкі Акадэміі ў глыбіню СССР. Яму, як вопыт-

наму спецыялісту, даручаецца праводзіць даследаванні на Тройцкім вопытным полі Чалябінскай вобласці. Атрыманая вынікі пазней былі выкарыстаны як тэарэтычныя і практычныя асновы карэннага акультурвання глебаў лёгкага механічнага складу. За паспяховаю навуковую работу ў гады вайны А.Р. Мядзведзяў атрымаў урадавую ўзнагароду.

Пасля вызвалення тэрыторыі Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў Андрэй Рыгоравіч вяртаецца на радзіму. Ён працуе дэканам факультэта аграхіміі і глебазнаўства (1945–1952 гг.) і загадчыкам кафедры глебазнаўства (1945–1956 гг.) Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. Аднаўляе глебавыя даследаванні ў Полацкім, Горацкім, Пастаўскім, Глыбоцкім і іншых раёнах. Матэрыялы глебавых даследаванняў былі выкарыстаны ў 1947 г. пры складанні Глебавай карты Еўрапейскай часткі СССР пад рэдакцыяй Л.М.Прасолава (М-6 1 : 500 000).

У 1951 г. шматгадовыя даследаванні глебаў Беларусі завяршыліся абаронай А.Р.Мядзведзявым доктарскай дысертацыі на тэму: «Характарыстыка глебавага покрыва БССР у сельскагаспадарчых мэтах». У 1953 г. яму прысвоена навуковае званне прафесара.

Па запрашэнню Жытомірскага сельскагаспадарчага інстытута з 1956 па 1958 г. А.Р.Мядзведзяў працуе загадчыкам кафедры глебазнаўства і аграхіміі гэтага інстытута. Адначасова ён узначальвае глебавую партыю інстытута па вывучэнню глебаў Украіны і з'яўляецца членам Метадычнага Савету Украіны па буйнамаштабнаму картаграфаванню глебаў.

У сувязі з пашырэннем тэмаў буйнамаштабнага картаграфавання глебаў Беларусі і звязанай з гэтым актывізацыяй працы Беларускага навукова-даследчага інстытута глебазнаўства ў 1958 г. А.Р.Мядзведзяў назначаецца намеснікам дырэктара гэтага інстытута па навуковай працы. У гэтай установе пад яго кіраўніцтвам праводзілася вывучэнне і картаграфаванне глебаў калгасаў і саўгасаў рэспублікі і пачыналася іх банітыроўка.

У Беларусі дзяржаўны ўніверсітэт прафесар А.Р. Мядзведзяў прыйшоў у 1958 г. і працаваў прафесарам кафедры глебазнаўства да 1968 г. (з 1953 да 1958 г. на палове стаўкі), а з 1968 да 1980 г. – загадчыкам кафедры глебазнаўства і геалогіі.

На ўсіх пасадах, на якіх працаваў Андрэй Рыгоравіч, ён вельмі актыўна і вынікова займаўся навукай і арганізацыйнай працай. У Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі ён быў супрацоўнікам і кіраўніком экспедыцыі па вывучэнню глебаў Беларусі, узначальваў экспедыцыю па вывучэнню глебаў асобных раёнаў Расійскай Федэрацыі. У Беларускім дзяржаўным універсітэце ён быў навуковым кіраўніком глебавага атраду ўніверсітэта, які праводзіў глебавыя даследаванні не толькі ў Беларусі, але і ў Алтайскім краі Якуцкай АССР. На грамадскіх пачатках доўгі час працаваў навуковым кансультантам аддзела эрозіі глебаў і банітыроўкі глебаў Беларускага НДІ глебазнаўства і аграхіміі.

Дзякуючы аўтарытэту і намаганням Андрэя Рыгоравіча Мядзведзява ў 1972 г. на геаграфічным факультэце БДУ была адкрыта навукова-даследчая праблемная лабараторыя меліярацыі ландшафтаў, якая працуе да цяперашняга часу. Да апошніх дзён жыцця Андрэй Рыгоравіч быў навуковым кіраўніком гэтай лабараторыі.

А.Р.Мядзведзяў – вучоны шырокага профілю з разнабаковымі інтарэсамі. Широка вядомыя яго працы па геаграфіі і картаграфіі глебавага покрыва, эрозіі, банітыроўцы і аптымізацыі глебаў. Па агульных пытаннях глебазнаўства, геаграфіі і картаграфіі глебаў Беларусі ім абаронена доктарская дысертацыя, якая ўвайшла асноўнай часткай у манаграфію «Глебы БССР» (1952 г.). Тэрытарыяльныя глебавыя даследаванні зямель усіх гаспадарак Беларусі праводзіліся па «Кіраўніцтву па глебаваму даследаванню зямель калгасаў і саўгасаў БССР» (1960 г.), напісанаму А.Р.Мядзведзявым у сааўтарстве з М.П.Булгакавым і Ю.У.Гаўрыленка. Наступным абагульненнем вынікаў глебавых даследаванняў стала манаграфія «Глебы Беларускай ССР» (1974 г.), адным з аўтараў якой быў А.Р.Мядзведзяў.

А.Р.Мядзведзяў з'яўляецца заснавальнікам такіх важных раздзелаў глебазнаўства ў Беларусі, як эрозія глебаў і банітыроўка глебаў. Па гэтых пытаннях ім надрукаваны першыя арыгінальныя навуковыя працы, якія прыцягнулі ўвагу многіх навукоўцаў свету. Пад яго навуковай рэдакцыяй і ў сааўтарстве выйшаў першы зборнік навуковых прац «Эрозія глебаў і барацьба з ёю» (1968 г.). У гэтым накірунку ім падрыхтавана 5 кандыдатаў навук, якія потым сталі спецыялістамі, вядомымі далёка за межамі краіны.

А.Р.Мядзведзяў разам са сваімі вучнямі распрацаваў методыку банітыроўкі глебаў калгасаў і саўгасаў Беларусі на аснове матэрыялаў буйнамаштабных глебавых даследаванняў, якая была адобрана Міністэрствам сельскай гаспадаркі БССР. Гэта методыка выкарыстоўвалася пры правядзенні якаснай ацэнкі глебаў усей тэрыторыі Беларусі. Вынікі праведзеных прац змешчаны ў манаграфіі «Якая ацэнка зямель у калгасах і саўгасах БССР» (1971 г.). Аўтары манаграфіі, у тым ліку і А.Р.Мядзведзяў, сталі лаўрэатамі прэміі акадэміка В.Р.Вільямса.

У сувязі з шырокім развіццём меліярацыйных работ на Беларусі А.Р.Мядзведзяў шмат увагі ўдзяляў вывучэнню меліяраваных глебаў, спрацоўцы торфу і другім з'явам, звязаным з меліярацыяй. Ён прапанаваў і абгрунтаваў ідэю аб глебавай і прыродаактыўнай ролі торфа. Пад яго кіраўніцтвам арганізаваны больш за дваццаць стацыянараў па вывучэнню меліяраваных глебаў, а таксама глебаў, утвараемых пасля знікнення торфу ў выніку перасушэння балот.

А.Р.Мядзведзяў распрацаваў тэарэтычныя асновы аптымізацыі пшчаных глебаў шляхам пескавання і глінавання. Пад яго кіраўніцтвам кафедрай глебазнаўства і геалогіі і Праблемнай лабараторыяй меліярацыі

ландшафтаў БДУ вядуцца палявыя вопыты па ўкараненню тэарэтычных распрацовак у практыку.

А.Р.Мядзведзяў актыўна працаваў амаль да апошніх месяцаў жыцця. У апошнія гады ён займаўся распрацоўкай праблемы «Аптымізацыі глебавага покрыва Беларусі», якая абагульняе ўсе асноўныя пытанні і праблемы глебазнаўства і выкарыстання глебаў. Новы арыгінальны падыход да праблемы садзейнічае далейшаму развіццю глебазнаўства і аграхіміі.

За свае працяглае педагагічнае і навуковае жыццё ён падрыхтаваў вялікі атрад высокакваліфікаваных спецыялістаў, у тым ліку больш за 25 капдыдатаў навук. Ём надрукавана звыш 170 навуковых прац (20 з іх – манаграфіі), склаў больш за 700 глебавых карт гаспадарак МТС, раёнаў.

А.Р.Мядзведзяў быў актыўным прапагандыстам, ведаў аб зямлі. Ён з'яўляўся членам рэдкалегіі «Весніка БДУ», «Известий АН БССР», уваходзіў у склад некалькіх навуковых і навукова-тэхнічных Саветаў, у тым ліку навукова-тэхнічнага Савета па географіі Міністэрства вышэйшай адукацыі БССР. Ён быў навуковым рэдактарам 11 манаграфій і падручнікаў.

Людзі Беларускай навуки

За заслугі перад Радзімай Андрэй Рыгоровіч Мядзведзяў узнагароджаны 2 ордэнамі «Знак Пашаны», 2 Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савету БССР, 5 медалямі. За цыкл работ па глебазнаўству ў 1976 г. яму прысуджана званне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР.

Андрэю Рыгоровічу Мядзведзяву была уласціва інтэлігентнасць, высокая культура, эрудыцыя, выключная сціпласць, сардэчная добразычлівасць. Ён шчодро аддаваў супрацоўнікам, студэнтам, усім, хто з ім меў зносіны, свае вялікія веды, чалавечае цяпло і шчырую дабрыню.

*Доктар геаграфічных навук,
прафесар, загадчык кафедры
глебазнаўства і геалогіі БДУ*

Аношка В.С.

*Кандыдат біялагічных навук,
старэйшы навуковы супрацоўнік,
загадчык сектара маніторынгавых
даследаванняў лабараторыі
экалогіі ландшафтаў БДУ*

Зайко С.М.